Partijgenoten,
We kunnen het er weer mee doen! Want ook in tijden dat je denkt: het gaat toch wel aardig met de PvdA, ontbreekt het ons niet aan beeldende kritiek:
-de PvdA schuifelt op kousevoeten het volgende kabinet binnen;
-opiniecijfers verlammen het denken in de PvdA;
-de PvdA wordt slapende rijk.
Is die kritiek terecht? Laten we anderen de kastanjes uit het vuur halen en mobiliseren wij alleen onvrede? Voert de PvdA een goedkope oppositie, zo van overal tegen en geen eigen alternatieven? Kennen we geen pittige interne diskussies meer, die, zoals gebruikelijk, publiek zijn?
Kortom, is de PvdA een saaie club geworden, die stiekum groter groeit?
Laten we eens nagaan waar een partij die zo stevig de wind in de rug heeft als de PvdA op dit moment, zijn steun aan te danken heeft. Niet alleen om onze critici te woord te staan, maar ook om onszelf te waarschuwen voor de bedreigingen van onze geloofwaardigheid.
Laat ik beginnen met onze oppositierol. Enerzijds treft ons het verwijt dat we goedkoop oppositie voeren anderzijds dat de PvdA dicht tegen het CDA aanschurkt om weer salonfahig geacht te worden door het
confessionele regeringsestablishment.
Ik pak uit dat thema van goedkope oppositie voeren het meest gevoelige punt: de bezuinigingen.

"Maar jullie zouden toch ook moeten bezuinigen als je in de regering zat?"
Kennelijk is het nuttig onze positie nogmaals te formuleren.

1. De PvdA bezuinigt in haar sociaal-economisch alternatief voor de jaren 1985-1987 9.1 miljard gulden$_f$ tegenover ongeveer 20 miljard gulden die het kabinet in dezelfde periode aan bezuinigingen wil doorvoeren.
2. De PvdA heeft, terwijl een compleet
regeringsverhaal nog steeds ontbreekt, een financieel doorgerekend en binnen ons alternatief passend sociaal zekerheidsstelsel gepresenteerd.
3. De PvdA stemt voor bezuinigingen, die we zelf ook zouden uitvoeren. Denk maar aan

onze stem voor het nieuwe AOW-wetsvoorstel.

Natuurlijk, ook wij moeten bezuinigen. Maar zeker niet ten behoeve van een rigide omlaag brengen van het financieringstekort.

Het grote verschil tussen PvdA en het CDA/VVD beleid zit echter, behalve in bedragen, vooral in de verdeling, in de rechtvaardigheid.

Dat betekent voor ons:

- géén medicijnenknaak
- wel een pakket maatregelen om te bezuinigen in de gezondheidssector o.a. door verlaging van de inkomens van specialisten door ze in dienst te nemen, normering van het aantal verpleegdagen, een volksverzekering tegen ziektekosten.

Helaas, CDA en VVD beschermen het almachtige medische bolwerk

- geen verlaging van de individuele huursubsidie; wel beperking van de aftrek van hypotheekrente. Helaas, CDA en VVD laten ook hierbij de minima zakken en beschermen de hogere inkomens.

Ik vind dat geen goedkope manier van oppositie voeren of een kwestie van anderen de kastanjes uit het vuur laten halen.

De PvdA heeft duidelijke alternatieven voor het CDA/VVD beleid, rechtvaardiger alternatieven, waarbij in plaats van zwakke, sterke schouders de zware lasten moeten dragen!

En dan het verwijt dat de PvdA al weer tegen het CDA aanschurkt...

U kent mijn opvatting: vervaging van standpunten maakt de PvdA onherkenbaar voor de traditionele aanhang en ongeloofwaardig voor nieuwe kiezersgroepen. Want ondanks het ontmoedigende CDA/WD beleid en ondanks een economische crisis die perspectief verduistert zeggen veel kiezers die vorige keer thuisbleven nu PvdA te gaan stemmen. Dat betekent dat men de PvdA ziet als een even reëel als noodzakelijk alternatief voor dat CDA/WD beleid.

De duidelijke herkenbaarheid van onze standpunten over eerlijk delen van inkomen en werk, ons verzet tegen kernenergie en kernbewapening, heeft de kiezers ons tot een 40%-partij in de opiniepeilingen doen maken.

Daarin speelt ook een grote rol dat de PvdA meer dan voorheen als een open pluriforme partij wordt ervaren. Een partij die niet alleen in verkiezingstijd tussen de mensen is en contacten heeft met maatschappelijke organisaties. Onze permanente campagne is een werkwijze geworden, een werkwijze die zijn vruchten afwerpt.

Ik pleit daarom voor het handhaven van onze koers, onze stellingname en onze werkwijze. Dus: niet vervagen, nergens tegenaan schurken, ook niet de opiniepeilingen onze standpunten laten bepalen, maar als beginselpartij staan voor een duidelijk alternatief. Als we daarin slagen, dan kan het niet anders dan dat de kiezers volgend jaar mei een nieuw CDA/VVD kabinet blokkeren en zo de PvdA in staat zullen stellen te gaan regeren.
En dan nog die verwijten van op kousevoeten het kabinet in sluipen en slapend rijk worden. Daarna houd ik op met het behandelen van verwijten.
Kousevoeten, slapend rijk. Ik vraag u, welke grote politieke partij anders dan de PvdA heeft het aangedurfd om wezenlijke verschillen van inzicht over de middelen, ja ten dele zelfs over de koers van het sociaal-economisch beleid tot een publiek debat binnen en buiten de partij te maken. En tot openbare besluitvorming op een congres, dit congres te maken? Dat is toch helderheid, men weet wat men aan ons heeft.
Onder andere ter voorbereiding van dit congres zijn vele rapporten en documenten gepubliceerd door het partijbestuur: het rapport dat ik zoeven al noemde over de stelselherziening sociale zekerheid, het interimrapport werkgelegenheid, de nota voor het midden- en kleinbedrijf, publicaties van de commissie verzorgingsstaat, rapporten over woonlasten, jeugdwerkloosheid, milieu en energie, ontwikkelingssamenwerking. Bepaald niet allemaal publicaties waarin klakkeloos de lijnen van vroeger zijn doorgetrokken.
Veel denk- en schrijfwerk is er de laatste tijd verricht. Voldoende? Ik denk het niet. Want de ontwikkelingen gaan snel, de maatschappelijke veranderingen zijn ingrijpend. We zullen nog voor vergaande keuzes komen te staan.
Daarom is het van wezenlijk belang, dat de PvdA nu al voldoende tijd op haar agenda inruimt voor hoofdpunten van het socialisme eind jaren tachtig en de jaren negentig. Dat is een opdracht voor een partij, die wil veranderen en daarbij de steun van anderen nodig heeft. Door zo te handelen blijven we in beweging en behouden we onze geloofwaardigheid.
De jaren tachtig-negentig en onze politieke agenda.
Ik noem een drietal van de hoofdpunten. Hoofdpunten die medebepalend zullen zijn voor hoe onze maatschappij gestructureerd zal zijn en hoe de individuele

mensen zich erin kunnen ontplooien.

Allereerst:

1. het verdelingsvraagstuk.

Een lastig dilemma voor partij en vakbeweging. Want óók met enige selectieve groei kan de PvdA geen materiële welvaartstoename beloven. We zullen de centen hard nodig hebben om de laagste inkomens te beschermen, om de economie in orde te brengen, het proces van herverdeling van arbeid te ondersteunen en de publieke sector en dus de kwaliteit van het bestaan voor verschraling en afbraak te behoeden. Zo geformuleerd zullen velen het nog wel willen volgen. Maar een stap verder, mijns inziens een nóódzakelijke stap verder om reëel en geloofwaardig te blijven, wordt de pijn duidelijker .

Namelijk, wie de laagste inkomens wil beschermen en hen die vandaag door het minimum zijn heengezakt weer enig perspectief op economische zelfstandigheid wil bieden, kan niet om de conclusie heen: dat vergt offers van een deel van ons electoraat. Of die grens nu ligt bij modaal of anderhalf modaal, zal afhangen van de economische ontwikkeling, maar we zullen de offers niet alléén kunnen vragen van de groten bovenin, of van de "superwinsten" van de multinationals. Onze keuze voor de bescherming van de laagste inkomens is alleen dan geloofwaardig, als we en de financiële offers van de middengroepen én de steun aan de laagste inkomens op één noemer brengen. Ook als dat impopulair is voor delen van het eigen electoraat.

2. Actieve cultuurpolitiek.

Juist op dit congres over sociaal-economische keuzes is het nodig voor dit thema aandacht te vragen.

Wat is hierbij het dilemma, het punt waarover we uitgebreid zullen moeten discussiëren? Aan de ene kant vinden we dat mensen het recht hebben te bepalen wat goed voor hen is, bijvoorbeeld hoe ze zich willen amuseren. Aan de andere kant vinden we het wenselijk dat mensen zich informeren, vormen, critisch lezen, mondig worden.

Hoe lossen we dat op?

Het roepen over democratische rechten en het volk is de baas helpt hier evenmin een stap verder als het uit de kast halen van verouderde cultuuridealen.

Mijn eigen positie in dit debat is: van de wieg tot het graf worden mensen volgestopt met

informatie, meningen, normen en waarden. Wie serieus meent dat ieder mens zijn eigen leven naar vrije keuze moet kunnen invullen, kan niet anders dan pleiten voor steun en initiatief vanuit onze beweging voor een actieve cultuurpolitiek. Een cultuurpolitiek, die heel bewust tegenwicht zal moeten bieden aan de vervlakking. Het kan en mag een socialistische partij niet onverschillig laten in welke mate mensen in staat worden gesteld te participeren aan de opbouw van een rechtvaardige samenleving.
Dit probleem is des te akuter, naarmate duidelijker wordt dat steeds grotere groepen mensen, veroordeeld als ze toch al zijn tot werkloosheid en/of tot het leven van een absoluut minimum, uit de boot vallen, het gevoel hebben er niet meer bij te horen, het abonnement op het weekblad opzeggen en het lidmaatschap van de vakvereniging eveneens.
Want er doet zich een tegenstrijdigheid voor tussen ons autonomie- en emancipatie-ideaal en de macht van de markt, het marktmechanisme dat mensen onder het mom van hun individuele vrijheid afstompt, vervlakt en berooft van individuele interesses.
Ik zeg dit niet omdat ik er vanuit ga dat we zoiets als socialistische kunst moeten propageren, of omdat wij de absolute waarheid in pacht hebben, maar
wel omdat mensen in staat moeten zijn om als vrije individuen hun leven vorm te geven in een cultureel pluriforme maatschappij. Daarvoor zullen we als PvdA moeten opkomen, ook als dat extra geldmiddelen, dus versterking van de publieke sector betekent.

3. Het verschoven staatsbeeld.

Ik zie hier tenminste twee dilemma's die ons in de komende periode stevig zullen bezighouden.
Het eerste is, hoe voorkomen we dat noodzakelijke pleidooien onzerzijds voor ontbureaucratisering, decentralisatie en reorganisatie van rijksdiensten, gebruikt worden of soms - óók in eigen kring - bewust verbonden worden met een pleidooi voor een terugtredende overheid of politiek?
Me dunkt dat het RSV-schandaal de PvdA fraktie terecht tot de omgekeerde conclusie heeft gebracht: meer politieke controle, meer staatsinvloed, meer planmatig beleid.
Het andere dilemma is: hoe voorkomen we dat ons verzet tegen een terugtredende overheid leidt tot het automatisch verdedigen van een centralistische staatsbureaucratie?
De terugtredende overheid is hoofdthema van nieuwrechts denken in de politiek. De

praktijk van het CDA/VVD-kabinet laat zien, hoeveel daarbij door elkaar loopt.
Van een terugtredende overheid merken voordeurdelers weinig. Hoogstens bij miljarden bedrijvensteun is er sprake van terugtreden. Niet zozeer echter van de overheidsbureaucratie, die in de vorm van afstandelijke technocratische besluiten doordrukt en dezelfde geldbedragen blijft fourneren, maar veeleer in de vorm van een terugtredende politiek, die er met zijn vingers af moet blijven.
Sterker, de geur van anti-politiek parlementair denken stijgt op. Het zijn voorbeelden die de PvdA laten zien hoezeer tegenover rechts het primaat van

de politieke democratie verdedigd dient te worden. Maar het zijn ook voorbeelden die laten zien dat het zeer onjuist is te snel het primaat van de politiek te vertalen in centrale overheidsbureaucratie, er is sprake van een verschoven staatsbeeld bij de PvdA.
Juist de PvdA, die staat en wet hard nodig heeft om het rechtsgehalte van onze verzorgingsstaat te verdedigen en te verbeteren, moet er alles aan gelegen zijn het centrale overheidsapparaat niet verder te verstikken en onder politieke controle te krijgen. Dat kan niet anders betekenen dan decentralisatie van overheidstaken en -beslissingen.
Het naar voren halen van lokaal bestuur als belangrijke creatieve probleemoplossende bestuurslaag.
En op centraal niveau het ambtelijk apparaat op politieke hoofdzaken en samenhang richten.
Een zwaar karwei, maar zonder een sterke politieke democratie staat het democratisch socialisme machteloos. Dat was ons inzicht bij het veroveren van het algemeen kiesrecht, dat is het evenzeer voor de komende periode.
Dat zijn drie uiterst belangrijke agendapunten voor de politieke agenda van de PvdA in de komende jaren, essentiële hoofdopgaven voor een nieuw beleid.
Tenslotte wil ik terugkomen op mijn speech van het vorig congres, toen ik Heinrich Böll citeerde: er is zoveel te doen en er is zo weinig werk. Het pleidooi van Willy Brandt en anderen tot 5% ontwapening en extra geldoverdracht naar ontwikkelingssamenwerking .
En natuurlijk, ontwikkelingssamenwerking, daar zijn we allemaal voor. Onlangs hebben we één dag aan Afrika besteed en met elkaar miljoenen opgebracht. Helaas verandert dit niets aan de oorzaken die hele continenten van honger dreigen te doen omkomen.

En zolang aan die oorzaken niets verandert, zolang ook Nederland staat voor een politiek die die oorzaken in stand houdt, geldt: één dag voor Afrika betekent 364 dagen tegen Afrika.

Als steenrijk land zou het ons passen om voorop te gaan bij de koppeling minder voor bewapening en meer voor ontwikkeling. Een eigen weg daarbij zoeken, samen met de sociaal-democraten elders in Europa. Om op die manier ook een meer onafhankelijke positie van Europa te krijgen, om een eigen politiek te kunnen verwezenlijken. Om 40 jaar na de oorlog als
partner van de V.S. te kunnen optreden en niet meer als ondergeschoven bondgenoot. Een bondgenoot, die per brief door de heer Weinberger wordt gesommeerd om binnen 60 dagen aan Star Wars mee te doen.
We gaan een nieuwe koers. Een koers van: genoeg is genoeg. Ergens zal een keer een voet tussen de deur gezet moeten worden. De lijn van immer oplopende bewapening moet worden omgebogen.

En als Reagan zegt in de ruimte iets te willen installeren dat de verschrikking van kernwapens tegengaat, ontgaat het mij ten enen male waarom we dat niet hier en nu op aarde kunnen of willen regelen.
Jammerlijk is het om te zien dat, terwijl het standpunt van de PvdA tegen nieuwe kernwapens vanaf 1979 stap voor stap de steun van SPD, Labour, Scandilux verwierf, de V.S. onder Reagan en met de meeste Europese regeringen als trouwe secondanten een ongekende verhoging van de bewapeningsbudgetten doordrukte.
Een begrotingstekort van 200 miljoen dollar, waarmee Reagan een groter bedrag aan de staatsschuld van de V.S. heeft toegevoegd dan al zijn voorgangers in twee eeuwen. Voor het eerst sinds de eerste wereldoorlog is de V.S. weer schuldenland. Het geld stroomt naar de V.S. en de financiering van de schuldenlast wordt steeds benauwender.

Een tijdbom, zegt voormalig NRC-hoofdredacteur André Spoor, ligt te tikken, die vroeg of laat moet afgaan.
Als ergens de geloofwaardigheid van de PvdA de komende jaren op de proef zal worden gesteld, en wat mij betreft de geloofwaardigheid van de Noord- europese sociaal-democraten, dan is het ons verzet tegen de nieuwe kernwapens.
Wie daarop inlevert, verliest meer dan stemmen. Die mist de wellicht belangrijkste opdracht voor de sociaal-democratie in de jaren 80/90. Een pleidooi

voor gedeelde veiligheid tussen Oost en West.
Een nieuwe Nederlandse politiek binnen het bondgenootschap die weigert mee te doen aan meer. Die weigert kruisraketten of Starwars als vredesmissie te verkopen.
Die geld weg wil halen bij bewapening; onderzoek en investeringen niet in Starwars, maar in bestrijding van honger en verpaupering wil stoppen.
Daar gaat het om. Daar moeten we op inzetten: minder voor bewapening en meer voor ontwikkeling. Daar moeten we onze geloofwaardigheid op bewijzen.
En daarom herhaal ik, als slot, nog eens onze belofte aan de kiezers: een regering met de PvdA zal de kruisraketten niet plaatsen.